

[B] **VAN MUSEALE OBJECTEN NAAR MUSEALE VERHALEN. EEN PUBLICATIE OVER COLLECTIEVORMING**

Een jaar geleden verschenen er twee publicaties over de stroomlijning van de Collectie Vlaanderen in twee samenwerkingsverbanden, een voor instellingen voor actuele kunst en een voor de “klassieke” kunstmusea: *Met nieuwsgierige blik. Collectievorming en aankoopbeleid in Vlaanderen* en het bijbehorende cahier *Over collecties*.¹ Het thema van beide boeken was de onderlinge afstemming van collectiebeheer en aankoopbeleid, maar welbeschouwd leek politieke wil hierin voor de museale troepen uit te snellen. *Over collecties*² is het vervolg, en net zoals de eerste publicatie is ook dit deel het resultaat van een reeks lezingen, maar nu komen ook medewerkers van bijvoorbeeld (erfgoed)bibliotheken, documentatiecentra, stichtingen, en musea met buiten-Europese verzamelingen aan het woord om hun collectiebeleid toe te lichten. Het toont de lezer hoe het denken in termen van collecties door uiteenlopende organisaties langzamerhand wordt omarmd, onder invloed van het “omdenken” in termen van publiek, dat musea op dit moment sterk beïnvloedt.

Alhoewel niet alle bijdragen in de hier besproken bundel expliciet ingaan op planmatige collectievorming is de teneur toch wel dat dit concept een nieuw inzicht biedt in hoe musea met hun objecten omgaan. De bijdrage van Cathy Ross van het Museum of London koppelt de huidige trend om collecties als coherent te willen definiëren aan de perceptie dat in het verleden het aanwinstenbeleid decentraal en op inzichten van individuele conservatoren gestoeld was. Als gevolg daarvan werden objecten gekozen op, zo wordt gesteld, intuïtieve gronden en op basis van de inherente kwaliteiten van het object zelf. Heldere criteria waaraan elke aanwinst moest voldoen ontbraken, en dit leidde tot het verwerven van veel en divers materiaal. Gaandeweg leidde dit tot problemen op het vlak van registratie, conservering en opslag, en dat noopte tot een nieuwe benadering.

In de afgelopen decennia heeft de omvorming van musea tot marktgerichte organisaties ook geleid tot een verschuiving van de focus van het object zelf naar de doelstellingen van de organisatie, zo blijkt

uit andere bijdragen. Dit wordt expliciet verwoord door Hein Vanhee van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (KMMA) in Tervuren: “Het nieuwe aanwinstenbeleid van het KMMA wordt gekenmerkt door de visie dat aanwinsten geen doel op zich zijn maar bijdragen tot collectievorming. Collectievorming staat ten dienste van de wetenschappelijke en maatschappelijke opdracht van de instelling.” Het denken in termen van dienstbaarheid aan het publiek valt zelfs waar te nemen bij collecties die niet door de overheid gefinancierd worden, zoals bedrijfscollecties. Zowel bij de Belfius Bank (het vroegere Dexia) en de Nationale Bank van België spreken de conservatoren over het bereiken van meer publiek; een fenomeen dat ook in Nederland opgeld doet, zoals de Rabobank laat zien met de tentoonstellingsruimte in het nieuwe hoofdkantoor in Utrecht.

Daarnaast wordt het denken in termen van collecties gereflecteerd in institutionele veranderingen. *Over collecties*² gaat daar niet op in, maar laat het indirect wel zien: een deel van de sprekers is museumdirecteur, een ander deel is hoofd collecties, en die laatste functie werd gecreëerd op het moment dat het beleid ten aanzien van aanwinsten meer in de grip van het museummanagement moest komen. Deze hiërarchische aanpassingen hebben geleid tot een verlies aan zelfstandigheid van de individuele conservatoren, in het kader van aankoopbeleid vaak bekrachtigd in procedures voor het verwerven van nieuwe objecten. Uitgebreide checklists moeten zorgen voor een weloverwogen en objectief aankoopbeleid. Het succes van een dergelijke procedure staat of valt met de concreetheid van de criteria en de houdbaarheid van de begrippen waarmee die benoemd worden.

In deze context speelt de missie van het museum een belangrijke rol; hoe eenduidiger die is, hoe eenvoudiger het formuleren van de criteria. Maar beleidsdoelen zijn niet altijd geschikt als uitgangspunt. Het profiel van het Zeeuws Museum gaat bijvoorbeeld uit van cultuurgeschiedenis met een “verbinding tussen heden en verleden”, en stelt dat het zichzelf wil profileren als cultuurproducent. Het aankoopbeleid dat op basis hiervan in deze bundel is geformuleerd, roept echter meer vragen op dan dat het richting geeft. Als eerste wordt gesteld

dat het museum werken in opdracht geeft aan hedendaagse kunstenaars, zonder verdere criteria. Dan wordt gemeld dat het museum actief zoekt op de kunstmarkt – iets wat al een eeuw voor vrijwel elk museum geldt. Het hierbij geformuleerde criterium is dat het object op vormelijke, inhoudelijke of conceptuele wijze synergie met de reeds bestaande collectie moet bieden, maar ook dit biedt een volledige vrijbrief. Zelfs de “relatie met Zeeland” als een formeel kader biedt weinig houvast, want met enige wil valt bijna elk object wel in dat perspectief te plaatsen.

Slechts weinig sprekers relativeren het concept “collectie” als een tijdloos en consistent geheel. Pool Andries wijst weliswaar op de voortdurende historische wijzigingen in de collectievorming van zijn eigen instelling, het FotoMuseum in Antwerpen, maar toont minder historisch relativeringsvermogen door keuzes uit het verleden als “vreemd” te bestempelen en onderdelen die in het verleden logisch pasten in de museale kaders van fotografie, zoals de apparatuur, te willen afstoten omdat het museum nu over kunst gaat. Explicietier is Mireille Holsbeke, conservator etnografische collecties van het Museum aan de Stroom in Antwerpen (MAS). Zij betreurt dat de incorporatie van de verzameling niet-westerse objecten in het nieuwe museum geleid heeft tot een gratuite en beperkte omgang ermee, omdat het nieuwe doel dat het museum nastreeft – het illustreren van de multiculturele karakter van de stad Antwerpen – niet aansluit bij de karakteristiek van de objecten. In dit geval is dus voor een verhaal gekozen dat leidt tot een vermindering van kennis en inzicht, zowel bij het museum als de organisatie, evenals bij de bezoekers.

Het begrip collectie creëert dus de mogelijkheid om museale beleidsdoelen te vertalen naar de objecten; de verzameling zelf wordt in de ogen van bestuurders in overeenstemming gebracht met deze concepten. Intern zorgt dat voor consensus en extern bevestigt het woord collectie dat geen enkele aanwinst verspild geld is, en dus conformeert het musea aan eisen van accountability en efficiënt bestuur. Maar het denken in collecties verabsoluteert ook het nu ten opzichte van verleden en toekomst. Huidige inzichten zijn de maatstaf voor wat er uit het verleden bewaard moet worden en wat relevant is voor toekomstige generaties. Dit komt met name tot

uiting in het uitgesproken besef dat culturele instellingen zelf erfgoed willen “creëren”. Dit is ten dele waar, maar miskent tegelijkertijd het dynamische proces dat latere generaties vaak andere zaken van belang vinden dan voorgaande. Het gaat ook voorbij aan het feit dat in de depots van de musea van vandaag van alles staat dat door eerdere generaties aangemerkt werd als belangrijk voor de toekomst – alleen werd toen het woord erfgoed als hedendaags containerbegrip nog niet gebezigd. Doen alsof “coherentie” het toverwoord zal zijn dat dit proces van doorgeven van museale collecties aan toekomstige generaties eindelijk rimpelloos zal laten verlopen, is naïef en hoogmoedig. Keuzes maken is noodzakelijk, maar laten we onszelf vooral niet wijsmaken dat latere generaties *niet* zullen klagen over de beperkte inzichten van hun voorouders in wat museaal bewaard moest worden, en wat niet.

ARNOLD WITTE

*Over collecties*², uitgegeven door het agentschap Kunsten en Erfgoed, het Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed (FARO) en het Instituut voor Beeldende, Audiovisuele en Mediakunst (BAM), 2012, 243 p. Dit cahier is gratis te downloaden via www.kunstenenerfgoed.be.

Noot

(1) Beide publicaties zijn besproken in *Ons Erfdeel*: Arnold Witte, “Verzamelen versus collectioneren. Politieke plannen voor een Vlaams museaal beleid”, jaargang 54, 2011, nr. 2, pp. 189-192.